

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ

Кафедра української
та іноземних мов

УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.
ТЕСТОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

(для студентів III курсу всіх напрямів підготовки)

ТЕРНОПІЛЬ
2016

УДК 81.2(Укр)
ББК 4(Укр)+651.5
Н 19

Українська мова за професійним спрямуванням. Тестові та практичні завдання (для студентів III курсу всіх напрямів підготовки). – 2-е видання, змінене / Л.Т. Назаревич, Н.І. Гавдида — Тернопіль : ТНТУ, 2016. — 76 с.

Методичний посібник «Українська мова за професійним спрямуванням. Тестові та практичні завдання (для студентів III курсу всіх напрямів підготовки)» укладено відповідно до програми курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», затвердженої наказом МОН від 21. 12. 2009 р. № 1150. Навчальний матеріал структуровано відповідно до кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Навчальний курс (у V семестрі) складається з двох модулів, які містять вісім тем. Посібник допоможе студентам систематично та ефективно готуватися до практичних занять, закріпити навички слововживання, удосконалити вміння коригувати синтаксичні конструкції відповідно до мовного стилю, розвинути комунікативні здібності, оволодіти важливими процедурами сучасних наукових досліджень, ознайомитися з можливими підходами до збору й опрацювання фактичного матеріалу, а також сформувати навички і вміння планувати і виконувати типові завдання науково-практичних досліджень українською мовою, описувати результати дослідження відповідно до норм щодо структури і правил оформлення наукового тексту, знаходити потрібні теоретичні та практичні джерела, дотримуватися вимог до термінології

Рецензенти: к. філол. н., доц. каф. загального мовознавства і слов'янських мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка **Лобас Н. П.**

к. філол. н., доц. каф. української мови Тернопільської державної медичної академії імені І.Я. Горбачевського
Юкало В. Я.

Посібник розглянуто й затверджено на засіданні кафедри української та іноземних мов. Протокол № 11 від 9 червня 2015 р.

Посібник рекомендовано до друку
Радою факультету по роботі з іноземними студентами
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.
Протокол № 9 від 11 червня 2015 р.

ВСТУП

У системі фахової освіти питання мовної культури особливо вагомі. Недосконале знання української мови спричиняє значну кількість типових помилок, знижує загальний рівень культури мовлення.

Науковцю-початківцю, щоби кваліфіковано підготувати й оформити наукову роботу, необхідно знати не лише особливості наукового мовлення у своїй галузі, основні закономірності функціонального стилю наукової літератури, способи викладу матеріалу в науковому дослідженні, а й основні стандарти, нормативні документи, де зазначено вимоги до оформлення результатів науково-дослідних робіт; необхідно вміти відшукати потрібні для наукової роботи відомості в сучасному інформаційному просторі, користуючись і традиційними, і електронними джерелами інформації.

Посібник покликаний допомогти студенту оволодіти важливими процедурами сучасних наукових досліджень, ознайомити його з можливими підходами до збору й опрацювання фактичного матеріалу, а також сформувати навички і вміння планувати і виконувати типові завдання науково-практичних досліджень українською мовою, описувати результати дослідження відповідно до норм щодо структури і правил оформлення наукового тексту, знаходити потрібні теоретичні та практичні джерела, дотримуватися вимог до термінології, щоби не засмічувати її новітніми «наукоподібними» витворами, кількісно та якісно опрацьовувати фактичний матеріал, гідно презентувати власні наукові результати.

Рівень науково-дослідної діяльності у вищій школі, розвиток навичок самостійного творчого мислення майбутніх фахівців є тими чинниками, які значною мірою визначають інтелектуальний науковий потенціал і духовний рівень України та забезпечують постійний саморозвиток фахівця, його швидку адаптацію в подальшому до мінливих умов діяльності в сучасному світі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1; 2

(4 год.)

ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

План

1. Лексикологія як лінгвістична дисципліна. Розряд слів за лексико-семантичною та функціональною віднесеністю.
2. Словниковий склад мови і діловий стиль спілкування: синоніми, пароніми, омоніми, антоніми у діловій мові. Синонімічний вибір слова.
3. Мовні помилки у наукових текстах. Професіоналізми. Плеоназм. Мовні штампи. Тавтологія. Діалектизми. Жаргонізми. Суржик. Багатозначні слова. Неологізми. Труднощі під час перекладу російських зворотів українською мовою.
4. Іншомовні слова в наукових текстах. Номенклатурні назви в професійній мові.
5. Правопис слів іншомовного походження.

Теми рефератів і повідомлень

- Запозичення в українській мові: норма чи проблема?
- Багатство української фразеології.
- Загальнонаукова лексика та її місце у професійному мовленні.
- Наукова та професійна фразеологія, її місце у діловій документації.
- Синонімія української мови.

Ключові терміни та поняття: лексика, лексичний склад мови, лексикологія, синоніми, пароніми, омоніми, антоніми, полісемія, професіоналізми, плеоназм, мовні штампи, тавтологія, суржик, жаргонізми, слова-терміни, значеннєва й морфологічна адаптація запозичень, калькування, інтернаціоналізми, іншомовні слова, запозичення, калька, мовний пуризм, багатозначні слова.

Методичні вказівки

Особливу увагу слід звернути на такі питання:

- за якими ознаками класифікують лексику?
- причини змін лексичних норм у словниковому складі української мови;
- найтипівіші зміни в лексичному складі мови;
- що таке словниковий склад мови;
- правила використання груп лексико-семантичних одиниць у ділових документах;
- основні правила вибору слова при комунікативному акті;
- правила введення багатозначних слів у діловий текст;
- типи мовних помилок у наукових текстах;
- правила введення іншомовних слів у текст документа;
- основні правила правопису слів іншомовного походження;

МОВНИЙ ТРЕНІНГ

1. А) Чи є синонімами наведені ряди слів? Доведіть, з'ясувавши за словником їхнє значення. Поясніть стилістичні умови їхнього використання.

Магазин — крамниця — крамничка — гастроном;
відпускати — продавати — видавати;
вид — вигляд — видовище;
розмір — об'єм — обсяг;
положення — стан — становище;
загальний — спільний;
зумовлювати — обумовлювати;
здібний — здатний;
замісник — заступник;
згоджуватися — погоджуватися — приставати;
стосунки — взаємини — відносини — відношення;
говорити — виступати — мовити — ректи.

Б. Поясніть значення (відтінки значень) і стилістичні умови використання кожного слова в ряду. Підкресліть кальковані слова. Чи вважаєте ви ці слова синонімами. Чому?

Відбитися — позначитися — окошитися.
Повідомляти — сповіщати — інформувати.
Стежити — вистежувати — пазити — пантрувати.
Панькатися — носитися — возитися — морочитися (з кимось).
Просити пробачення — вибачатись — перепрошувати.

Радити — давати поради — трафити.

Позбутися — збутися — скараскатися — вивільнитися.

Твердити — тлумачити — толкувати — втовкмачувати.

Записувати — фіксувати — нотувати.

Відправляти — відсилати — факсувати.

Гордитися — чванитися — хизуватися — гоноритися — фудулитися.

Знецінюватися — девальвувати — обезцінюватися.

В) Виправте помилки:

Матеріальне положення _____,

міжнародне положення _____,

положення про вибори _____,

у вертикальному положенні _____,

положення в державі _____,

положення закону _____,

фізичне положення рідини _____.

2. Доберіть антоніми до прикметників у поданих словосполученнях:

А) Вільний день _____, вільний вибір _____.

Простий механізм _____,

просте питання _____,

простий одяг _____,

проста людина _____.

Б) Низькі ціни _____,

низький вчинок _____,

низький уклін _____.

Пряме повідомлення _____,

прямий податок _____,

прямий характер _____,

пряма мова _____,

прямий кут _____.

В) Доберіть антоніми до слів:

горілиць
егоїзм
серйозно
разом
таємний

хвалити
аналіз
авангард
апогей
асиміляція

стверджувати
доводити

нівелювати

3. Поясніть значення паронімів:

А)

Адрес -
адреса -
адресат -
адресант -
дипломат -
дипломант -
дипломник
ліцензіар -
ліцензіат -
афект—
ефект -
особовий -
особистий -
еміграція —
імміграція —
міграція -
ділянка -
дільниця -
приводити —
призводити -

Б) Утворіть словосполучення:

Економічний, економний.

Писемний, письменний, письмовий.

Заказати, приказувати, розказувати, наказати, наказувати.

4. Поясніть значення фразеологічних одиниць. Обґрунтуйте доцільність їхнього використання у професійному мовленні. Наведіть приклади.

А.

геростатова слава;

бойове хрещення;
взяти бика за роги;
дамоклів меч,
з одного маху;
закрити очі;
звернути на свою стежку;
злізти зі свого коника;
кишеня не сходиться;
на вербі груші;
немов чавуном налитий;
не витримати критики;
не на тій козі під'їжджати;
езопівська мова

не по зубах;
обходити стороною;
один в ліс, один по дрова;
очі розбігаються;
підкласти свиню;
піднімати, що легко лежить;
рука не піднімається;
хай йому абищо;
щуку кинути в річку;
як камінь під гору кидати;
як обух по голові.

Б. Як ви думаєте, чому з'являються неологізми? Назвіть декілька причин виникнення нижчевказаних мовних одиниць.

Гугліж (те ж, що й гуглювання, гуглення),
гуглоскопія (аналіз реальності за допомогою гугла),
загуглячити (гуглення зі сподіванням на дуже високі результати),
гугло (вульг. результат нагугленого),
гуглило (те, за допомогою чого здійснюється гуглення);
гугломовець (головомовець, який черпає інформацію з гугла);
пігуглка (терапевтична порція гуглення для інформаційно залежних),
гуглізми (типові помилки гуль-транслейту),
гуглема (одиниця смислу, яку гуглять),
гуглократія (влада гугла),
гуглевидобуток (результат нагугленого, вимірюється в лінках),
гуглонавчений (про теоретика).

Завдяки літредакторці та поетці @Katrina Haddad-Rozkladaj ми тепер знаємо багато сповнених смислу гуглослів.

5. Прокоментуйте мовні помилки у виразах. Як називаються подані мовні одиниці?

А) Користь від використання засобів
дане явище повністю виявляється
у цьому творі автор відтворив
відшкодувати шкоду
забезпечити безпечний розвиток
для частинного розв'язку розв'зують систему рівнянь
власність власника вважається недоторканною

робити спробу виправдати
тривалість одного обороту оборотних коштів
неоподатковується податком
Б) Пам'ятний сувенір
передовий авангард
спільне співробітництво
цілком і повністю підтримуємо
інформаційне повідомлення
місяць вересень
моя власна думка
самовдосконалювати себе
інтелектуальний розумовий процес
підвести вгору погляд
відступити назад
на долонях рук
більша половина

6. Назвати іменники, що відповідають поданим лексичним значенням. Які це групи слів? У чому складність їхнього використання у професійному мовленні? Пояснити вживання великої і малої літери.

1. Прізвище й одиниця виміру.
2. Жіноче ім'я і сорт винограду.
3. Назва курортного міста в Криму й назва хижої риби.
4. Назва планети і ґрунт.
5. Гора в міфології й образна назва вершини чогось.
5. Сторона світу й дорога, якою піднімаються вгору.

7. Доберіть українські відповідники:

Агент _____,	консенсус _____,
акція _____,	консолідація _____,
аргумент _____,	концерн _____,
брокер _____,	координація _____,
гарантія _____,	кредит _____,
дебати _____,	лімітувати _____,
дефект _____,	менеджер _____,
дивіденди _____,	плеоназм _____,
дилер _____,	полеміка _____,
компонувати _____,	рантьє _____,
компроміс _____,	репродукувати _____,

фіксувати _____,	цейтнот _____,
авторитет _____,	лаконічний _____,
аргумент _____,	нотаріус _____,
асиміляція _____,	омбудсмен _____,
дефект _____,	пріоритет _____,
дискредитація _____,	ратифікація _____,
домінувати _____,	симптом _____,
експеримент _____,	стимул _____,
ідентичний _____,	суверенітет _____,
інцидент _____,	тоталітаризм _____,
компенсація _____,	юрист _____.

8. Поясніть правопис слів іншомовного походження:

1. Комп'ютер, кон'юнктура, кювет, миш'як, кар'єра, прем'єр, бюджет, бюро, валюта, бар'єр, суб'єкт, Мін'юст, об'єкт, бюро, ф'ючерсні операції.
2. Ательє, рантьє, мільйон, мільярд, компаньйон, ілюзія, альянс.
3. Долар, анотація, бєсса, рецепіса, тонна, нетто, бруutto, голландський, піца, інтермецо.
4. Еміграція—імміграція, бонна—бона, булла—була, мотто—мото, дурра—дура, білль—біль, новація—інновація,
5. Дилер, дивіденди, ультимат, депозит, фіксація, ануїтет, джинси, ажіо, чипси, Аристотель, Цицерон, Чикаго, Сирія, Алжир, Крит.

9. Відредагуйте.

1. Багаточисленний, бувший, у двох словах, виключення, виписка з протоколу, відділ по міжнародним зв'язкам, відзив, внести в список, недивлячись на, заказний лист, заключати угоду, з своєї сторони ми..., кінцеве рішення, командировка, кризисна ситуація, любий.

2. Накладна плата, налог, на протязі тижня, нести втрати, на основі документа, грошовий перевод, перечислити, по документу, приймати міри, приймати участь, розглянути на Верховній Раді, розходувати кошти, слідуючий, свідком являється особа, у значній мірі, згідно закону, у відповідності з діючим законодавством.

3. Міроприємство, бувший у користуванні, відклонити пропозицію, підняти питання, в остаточному рахунку, подходящий податок, профсоюзний білет, по цьому поводу, на заключення, на протязі, конкурентноспособний, заслуговує уваги.

4. Малочисленний, біля 2-х мільйонів, в області культури, болі в області почок, доля правди, доля у виробництві, дякуючи вашій допомозі, співпадати з, співставляти факти, улюбий час, мало імуці громадяни, не дивлячись на, казначейство.

10. Виправте помилки. Зредаговані речення запишіть.

1. Замісник головного бухгалтера Андрієнко А. А. вніс ряд пропозицій. _____

2. Прийнято заходи по оновленню машинного парку. _____

3. Партнери дійшли згоди, так як інтерес до нової справи був спільним. _____

4. Приймаючи участь у цьому важливому заході, він не сумнівався у його успіхові. _____

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3-4

(4 год.)

НАУКОВИЙ СТИЛЬ: МОВА, ЖАНРИ, СИТУАЦІЇ

Де панує дух науки, там створюється

велике без особливих зусиль

М. І. Пирогов (1810 — 1881)

План

1. Становлення і розвиток наукового стилю української мови.
2. Мовні і жанрові особливості наукового стилю.
3. Особливості усного та писемного наукового мовлення. Типові помилки у стилі викладу наукової роботи.

Теми рефератів і повідомлень

- Використання різностильових текстів на сайтах Інтернету, специфіка наукових україномовних інтернет-публікацій.
- Поняття тексту та гіпертексту, їхня структура, особливості та різновиди.
- Мовний етикет у сучасному українському інформаційному суспільстві. Мова «смайликів» у офіційно-діловому стилі. Відкритість чи невихованість.

Ключові терміни та поняття: термінографія, номенклатурні назви, професіоналізми, термінознавство, наукова стаття, план, анотація, рецензія, тези, конспект, реферат, есе, плагіат, наукова робота (курсова робота), монографія, мовні табу, тавтологія, багатослів'я, калькування.

Питання для обговорення

1. Які основні ознаки текстів наукового стилю? У якій послідовності викладається матеріал у науковій праці?
2. Які підстили наукового стилю вам відомі?
3. Які види наукових текстів ви знаєте?
4. Які мовні кліше (формули, шаблони, стереотипи) наукового стилю ви можете навести? Яка їхня функція?
5. Чи може автор наукового тексту прямо висловлювати своє ставлення до фактів, до інших дослідників? Які засоби пом'якшення і/або посилення оцінки в науковому тексті ви можете запропонувати?

6. Що означає «ми» в науковому тексті: це «множина скромності»? «авторське ми»? «колективна без/відповідальність»? Яку форму викладу — від «я» чи від «ми» — ви оберете для ІНДЗ? курсової роботи? майбутньої дисертації? монографії? Відповідь обґрунтуйте.

7. Назвіть спільні і відмінні риси анотації і відгуку, плану і тез, реферату й есе, статті і конспекту, курсової роботи і дисертації, монографії і автобіографії, заяви і плагіату.

8. Що таке конспект і тези? Чим вони відрізняються?

9. Що таке відгук, рецензія? Які їхні спільні та відмінні риси?

10. Що таке стаття? Назвіть різновиди статей.

11. Реферат як вид наукового тексту. Види рефератів.

12. Наукова (курсова, дипломна, магістерська) робота у вищій школі.

13. Правила оформлення бібліографії.

14. Що ви знаєте про загальні вимоги до мови наукової роботи?

15. Як досягається логічна послідовність у науковій роботі?

16. Які є мовні засоби реалізації точності, чіткості, лаконічності, і переконливості наукового викладу?

17. Розкажіть про граматичну форму і синтаксичні особливості наукового викладу.

18. Що ви знаєте про традиції наукового викладу в українській мові.

19. Обґрунтуйте актуальність наведеного твердження англійського філософа, соціолога, культуролога Герберта Спенсера: «Основна мета навчання — це не стільки самі знання, скільки дії на засадах здобутих знань».

МОВНИЙ ТРЕНІНГ

1. Проаналізуйте лексичний склад наукового тексту і поясніть його відмінність від усної розповіді на цю ж тему. Визначте підстиль.

Що пов'язує тризуб із соколом

Державний герб України — один із чотирьох її офіційних символів поряд з Державним прапором, Державним гімном і Конституцією. 20 років тому, 19 лютого 1992 року, Верховна Рада затвердила тризуб — геральдичний знак руських князів — як Державний герб України. Але чому саме цей символ став гербом нашої держави? Що він означає і звідки прийшов до нас?

З найдавніших часів тризуб шанується як магічний знак, свого роду оберіг. Відомий серед народів Сходу і Середземномор'я з найдавніших часів, цей символ з'явився на українських землях приблизно у II столітті, тобто ще у дохристиянські часи. Це зображення археологи зустрічали у багатьох пам'ятках культури, датованих першими століттями нашої ери.

Як державний символ тризуб почав використовуватись ще у далекі часи Київської Русі. Тоді він був родовим знаком Рюриковичів. Його зображення археологи знаходять на монетах, печатках, посуді, цеглі, настінних розписах. Посли київського князя Ігоря (912—945 рр.) при укладанні договору з візантійцями мали свої печатки з тризубами. Київський князь Володимир Святославич (980—1015 рр.) карбував тризуб на монетах, де з одного боку зображувався портрет володаря, а з другого — тризуб.

Але й сьогодні ніхто з упевненістю не може стверджувати, що саме означає тризуб і чому саме цей язичницький знак Володимир Великий — хреститель Русі наказав зображувати на своїх монетах. У наш час є близько 30 теорій, які розглядають походження тризуба і намагаються пояснити його значення. Приміром, у шкільних підручниках написано, що це зашифроване слово «воля». І справді, якщо придивитись до сучасного герба, то можна прочитати саме це слово. В літературі можна зустріти й інші пояснення цього знака: символ триєдиного світу; трьох природних стихій — повітря, води й землі; жінка, що підняла руки до неба з молитвою; якір, що був символом надії на порятунок ще у Стародавній Греції та інші.

Жодна з версій наразі не отримала точного підтвердження. Тож у цій розповіді ознайомимо читачів з однією з найромантичніших теорій походження цього державного символу. Згідно з нею символ української державності — це не що інше, як стилізоване зображення падаючого за здобиччю сокола.

Сьогодні важко встановити, коли людина почала використовувати птахів на полюванні. Перші зображення соколів прийшли до нас з Єгипту часів фараонів, де цей птах був втіленням бога Гора. Сокіл був символом неба і тому вважався божественним настільки, що за вбивство птиці винний платив життям. Батьківщиною соколиного полювання вважають Індію, звідки воно поширилося до інших країн. У давній Русі соколине полювання було однією з улюблених розваг князів, бояр і царів. Але чому ж збирачі стародавньої Русі, Рюриковичі, обрали своїм символом сокола, звідки він прийшов у «Слово о полку Ігоревім» і відбився на старовинних монетах?

Виникають підозри, що сокіл був священним птахом якогось старовинного роду, з якого і походить сім'я Рюриковичів. Літописи свідчать, що центр соколиного полювання у східних слов'ян був у Києві. Скажімо, на Подолі вже у XI ст. існував соколиний двір. На розписах Софійського собору князь Володимир зображений з птахом, що сидить у нього на руці. Спеціалісти вважають, що на цій стародавній фресці зображений сокіл-сапсан. На українських землях на соколиному полюванні традиційно використовують великі види соколів — сапсана, балабана і кречета. Звідси й пішло твердження, що сокіл став символом Київської Русі і навіть був стилізовано зображений на гербі.

І чому саме сокіл, дрібний і непоказний птах, а не орел чи яструб? Найбільші соколи розміром з голуба, у них коротка шия, що не дуже красиво з точки зору людей.

Річ у тому, що полювання за допомогою хижих птахів не дає багато здобичі, тому в Європі в усі часи його використовували переважно для розваги. А полювання з соколом більш видовищне, ніж з яструбом. Особливістю соколиного полювання є те, що всі великі породи соколів належать до птахів високого польоту. Вони полюють «з кола», тобто кружляють високо над мисливцем, чекаючи, коли той злякає здобич і примусить її піднятися в повітря. Сокіл одразу помічає здобич і, склавши крила, пікірує на неї, розвиваючи при цьому швидкість до 200 кілометрів на годину. Свою жертву соколи вбивають кігтями й ударом усього тіла, який часто навіть перебиває качину шию. Соколи полюють не лише на птахів, а й на зайців.

У Середньовіччя за добре навченого сокола монгольські хани віддавали двох арабських скакунів, а у період кріпацтва відомі випадки, коли за сокола віддавали по 16 кріпосних.

Однак не лише українці шанують тризуб як символ власної держави. У світі існують дуже схожі на тризуб державні символи інших країн, скажімо, Джибуті й Барбадосу.

Олександр Сотуленко

2. Складіть про себе розповідь у науковому стилі. До готового тексту доберіть заголовок і запропонуйте для цього тексту тип видання (енциклопедія, словник, монографія, підручник тощо).

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on the right side, suggesting it's resting on a surface.

3. Відновіть текст довідково-рекомендаційної анотації, розташувавши речення за її логікою та узгодивши фрагменти інформації, наведені в лівій та правій колонках. Спрогнозуйте назву анотованого наукового джерела.

I.	Статтю присвячено...	1.	...спеціалісти в галузі права, науковці й практики.
II.	Автор статті ґрунтовно доводить, що...	2.	...актуальній проблемі — конституційним гарантіям прав і свобод людини в Україні.
III.	У заключній частині статті зазначається, що...	3.	...юридичні гарантії (загальноправові та конституційні) — систему взаємопов'язаних форм і засобів, яка забезпечує належне визнання, захист і реалізацію певних прав та відповідних їм обов'язків.
IV.	На початку статті автор усебічно характеризує ...	4.	...в Україні залишається проблематичною реалізація ряду прав, передбачених Конституцією, і це пов'язане головним чином з економічною й політичною кризою.
V.	Адресат статті — ...	5.	... конституційні права та свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

4. Запишіть слова, дотримуючись орфографічних норм СУЛМ:

Ном...нклатура, ...рендний, ро...порядження, пр...рогатива, ...творювати, ад...кватний, сп...цифічний, мен...джер, бізн...с/мен, підприємниц...кий, дво(х)/тиж...вий, ц...вілізація, експ...р...ментально, об...єднання, проїз...ний, кар...єра, дос...є, міль...он, народно/господарський, навчально/виховний, матеріально/технічний, бу...галтерс...кий, фактор...нг, ліз...нг, задов...льнити, пр...пущення, пріоритет, есперимент, д...рективний, забе...печення, кон...нктура, ад...птація, зворотний, зовнішн...й, запланован...ий, проф...сійний, згуртован...ість, автор...тарність, суспіл...но корис...ний, суспіл...но (не)безпечний, соціал...но ввідповідальний.

5. Що таке «метатекстові оператори»? Яка їхня роль у науковому тексті? Встановіть відповідність:

Ви хочете:	Ви використовуєте такі мовні звороти (кліше)
1. вказати на час, послідовність	А. особливо важливо вказати тут на те, що; розглянемо тепер приклад...; перейдімо (перейдемо) до питання...; навіть, лише, тільки; аж ніяк не
2. висловити оцінку (впевненість або сумнів)	Б. очевидно; очевидно, що; самоочевидно; зрозуміло; зрозуміла (ясна) річ;напевно, напевно, напевне; без сумніву; без сумнівів;безперечно; безсумнівно;безумовно; не викликає сумнівів той факт, що; не потребує доведення... ; цього цілком досить, щоб довести; звичайно; можливо; мабуть
3. поєднати частини інформації	В. наприклад; так, наприклад; зокрема; а саме; тільки; навіть; адже; точніше кажучи; іншими словами; словом; причому; крім того; ось це; справа (річ) от (ось) у чому; це значить; саме; тобто; йдеться про те, що;
4. узагальнити, зробити висновок	Г. отже; словом; зрештою; що й треба було довести; можна зробити висновок про, у результаті можна прийти до висновку про те, що ... ; на закінчення є підстави

	стверджувати (твердити), що .. сутність викладеного дає підстави твердити про ... ; на основі цього ми переконуємося в тому, що ...; узагальнюючи сказане; зі сказаного виходить, що ...; ці дані свідчать про те, що ...
5. наголосити на чомусь, привернути увагу читача до важливих моментів	Д. по-перше; по-друге; з одного боку; з другого боку
6. розчленувати інформацію	Е. тепер; тоді; потім; перш ніж (перед тим, як) доводити теорему; спочатку; спершу; раніше вже йшлося про ...; насамперед; передусім; почнемо з того, що; перейдемо до питання; перш за все; в першу чергу; щойно; знову; ще раз; потім; пізніше; на закінчення; на завершення.
7. відобразити зіставлення й протиставлення частин інформації; показати причину (умову) і наслідок	Ж. і; а; але; проте; однак; і все-таки; і все ж таки; з іншого боку; навпаки; не тільки (не лише), а й; таким чином; тоді як; на противагу цьому; між тим; інакше; інша справа (річ), що; це інша справа; бачимо, проте, що; тому; тим самим; отже; внаслідок цього; в такому разі (випадку).
8. пояснити, уточнити, виділити щось	З. і; також; при цьому; при тому; до речі; крім того; більше того; разом з тим; між іншим; цікаво відзначити, що; інакше кажучи; словом; одним словом; як уже було зазначено; як зазначалося раніше; як було показано; як було доведено; згідно з цим; відповідно до цього.

6. Скоригуйте неправильно вжиті слова у наукових текстах.

Неправильно	Так правильно
Аналогічний	
попередньому	
В силу обставин	
Ведуча організація	
Вищий учбовий заклад	
Завдавати біль	

Задавати питання	
Зазнати поразку	
Запобігати помилок	
Запобігти падіння	
Засвідчує про високий рівень	
Заслужувати уваги	
Зрадити принципам	
З цієї причини	
На зворотній стороні	
Навчати правилам	
Об'єм знань	
Область науки	
Піднімати проблему	
По мірі того як	
Представляє спробу	
Привести приклад	
Прийти до висновку	
У першу чергу	

Мовні ресурси в Інтернеті:

- Лінгвістичний портал // <http://www.mova.info/>
- Блог «Українська мова» // <https://twitter.com/#!/ukrayinskamova>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

ПЛАН

1. Поняття про термін. Ознаки терміна. Термінологія як система.
2. Основні риси слів-термінів. Термінотворення.
3. Історія українського термінотворення.
4. Термінологічні словники.
5. Стандарти: створення та призначення.

Теми рефератів і повідомлень

- Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення.
- З історії формування української військової термінології.
- Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія. Термінологія обраного фаху.
- Нормування, кодифікація і стандартизація термінів. Українські електронні термінологічні словники.
- Низька термінологічна культура як негативна риса наукових робіт студентів.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення терміна.
2. Окресліть основні ознаки слів-термінів.
3. З'ясуйте поняття про детермінологізацію.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

I. Випишіть у словник значення термінів і понять:

термінографія, номенклатурні назви, професіоналізми, термінознавство, детермінологізація.

II. Індивідуальне науково-дослідне завдання:

1. Виписати з різних лексикографічних джерел (словників, довідників, енциклопедій) *10 термінів*, що використовуються у сфері галузі, яку ви обрали.
2. Подати до кожного терміна *дефініцію* (тлумачення, визначення).

3. Виписати з фахової (наукової) літератури 2-3 речення до кожного терміна, зробивши покликання на джерело і зазначивши вихідні дані опрацьована джерела в прикінцевому списку.
4. Подати можливі синоніми (власне українські чи іншомовні), антоніми, омоніми чи пароніми до терміна.
5. З обраної для читання художньої книги виписати уривки, де вживаються терміни, номенклатурні назви, професіоналізми, пояснити їхнє значення та роль у тексті.
6. Оформити список використаної літератури, оформлений згідно із сучасними бібліографічними вимогами.

Довідка:

ТЕРМІНОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ

Літературна мова, крім загальновживаної частини, має численні підмови, які задовільняють потреби спілкування людей в найрізноманітніших сферах. Однією з таких підмов є **наукова мова** (інші назви — мова науки й техніки, фахова мова), найголовнішу частину якої становить **термінологія**.

Наукова термінологія — вище породження людської думки, національної за своїми витокami і формою, міжнародної за поширенням. Професійне спілкування в будь-якій галузі неможливе без термінології. Термінологія виконує основні функції — позначає наукові поняття і задовільняє потреби спілкування фахівців. Це можливо в тому випадку, якщо термінологія загальноприйнята, унормована, відповідає вимогам до термінів.

Кодифікація термінів — це систематизація термінів у словниках, довідниках, що орієнтують мовців на правильне їх використання. ІНДЗ з «Української мови» для студентів усіх напрямів підготовки стосується проблеми фахової термінології та її кодифікації в сучасних лексикографічних джерелах.

МОВНИЙ ТРЕНІНГ

1. Прочитайте текст і визначте, які терміни переважають у ньому.

Усне мовлення має багатогранну структурну і комунікативну специфіку. Існують різні види усного мовлення з огляду на літературну внормованість. Сьогодні велика кількість носіїв української мови володіє мовленням «високої» літературної внормованості; це люди, у яких унормована артикуляційна база, відчутна «українськість» у вживанні лексики, синтаксичних

конструкцій, у мелодиці. Можна виділити усне літературне мовлення «середньої» внормованості. Нашою реальністю є мовлення із елементами суржику (получив квартиру, семдесять гривень). В усній формі функціонують діалекти, жаргони сленги.

Можемо виділити різновиди усного мовлення, беручи до уваги сферу його функціонування: літературне усне мовлення вживаємо у побуті, на виробництві, в освіті, науці, у сфері державного життя, ЗМІ, у церкві, хоч в окремих сферах воно утверджується ще не без певних труднощів. Отже, можна говорити про усне літературне мовлення: побутове і публічне. У наше життя ввійшла особлива форма усного мовлення — радіомовлення та телемовлення, яке вже в умовах державності української мови проходить своє становлення. Специфіка ефірного мовлення, вироблення основ його техніки стали сьогодні важливою науковою проблемою.

Усне літературне мовлення свою специфіку виявляє в мовленні людей різних професій, різного віку, має свої особливості в різних регіонах тощо (*О.Сербенська*).

2. Запишіть по 5 слів-термінів, які би стосувалися сфер

комп'ютерних технологій
машинобудування
радіосистем
спорту
права
дипломатії
біології
механіки
музики
політології

3. З поданих текстів выпишіть терміни. До якої терміносистеми вони належать?

А. Для виконання певного завдання комп'ютер треба забезпечити інструкцією, яка описує послідовність його дій, спрямованих на одержання бажаного результату. Таку визначену послідовність правил розв'язання завдання в математиці називають алгоритмом. Поняття це виникло ще задовго до створення комп'ютера. Комп'ютер без алгоритму не здатен виконувати будь-яке завдання, оскільки не має людського інтелекту з його здатністю до прийняття рішень. «Енциклопедія кібернетики» подає таку дефініцію алгоритму: «Алгоритм — точно визначене правило дій, для якого задано вказівку, як і в якій послідовності це правило слід застосувати до вихідних даних завдання, щоб одержати його розв'язання». Для представлення машинних алгоритмів послуговувалися спеціальними машинними мовами (Сі++, Паскаль ін.), які зменшують кількість приписів комп'ютеру, як виконати той чи інший крок алгоритму (*Є.Карпіловська*).

Б. Кожна конкретна наука використовує свою методологію і спеціальні методи. Методологія — це система принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності. Метод — це сукупність прийомів та організацій практичного і теоретичного засвоєння дійсності. Соціальні функції науки змінювалися й розвивалися протягом історії людства. У різні епохи ці функції були представлені по-різному, наприклад, у середньовіччі культурно-світоглядні проблеми в суспільстві обговорювалися у теології. Сьогодні дослідження і методи науки широко використовуються у розробці програм соціального і економічного розвитку. Щоб описати феномени, наука виробляє свою спеціальну мову, тому вироблення чіткої термінології — неодмінна вимога наукової термінології (*З підручника*).

4. Поясніть значення таких термінів (за необхідності використовуйте словник іншомовних слів або словник фахових термінів):

А. Тезаурус,

ідіома,
кліше,
кодифікація,
білінгвізм,
алібі,
апатриди,
арбітраж,
делікт,
де-факто,
дефолт,
де-юре,
диспозиція,
доктрина,
ідентифікація,
імперативність,
імпічмент,

синхронія,
дифтонг,
валентність,
асиміляція,
ономастика,
інаугурація,
казус,
кворум,
квота,
олігарх,
плебісцит,
презумпція,
преюдиція,
санкція,
юрисдикція,
юрисконсульт,
юстиція.

Б. Власник — володілець

строк — термін

орендар — орендатор — орендодавець

припинити — зупинити — призупинити

жилий — житловий

адресат — адресант

питання — запитання

В. Встановіть семантику слів іншомовного походження:

акциз,

глобалізація,

аудит,

лобіювання,

аудієнція,

референдум.

5. Доберіть якомога більше слів:

а) з прикінцевою частиною *-ція*, що стосуються економічної (технічної) галузі;

б) з коренями *нетто*, *брутто*;

в) із прикметником «золотий» так, щоб утворилися термінологічні словосполучення, які використовуються в економічній (технічній) галузі, поясніть їхнє лексичне значення.

6. Перевірте знання орфографічних норм сучасної української літературної мови, вставивши потрібні орфограми в поданих словах.

Комп...тентність, д...скр...дитація, ...керувувати, проц....дура, експ...ртиза, об...рунтованість, аудиторс...кий, к...рівни...тво, кар...єра, п...рсонал, суб...єкт, еф...ктивність, сп...цифіка, пр...мірник, зобов...зання, опр...олоднення, людино...година, фінансово...господарський, з...ясування, ст...мулювання, р...путація, пі...става, р...нтабельність, л...цензія, альт...рнатива, персп...ктива, кат...горія, бе...посередність.

7. Підберіть до «модних» термінів традиційні.

А. «Модні» терміни	«Традиційні» терміни
Дискурс	
концепт	
евентуальний	
артикуляція	

8. Скоригуйте слова, вжиті у невласливому їм значенні

Б. Неправильно	Правильно
Задачі дослідження	
Рішення задачі	
Рішення питання	
Область використання	
Область поширення	

В області промисловості	
Алгебраїчне вираження	
У виді рідини	
Повітряна середа	
Спільний вигляд	
Вносити додавання до тексту	
Початки термодинаміки	принципи, засади термодинаміки

Перелік словників для опрацювання:

1. Гриньов В.М., Корда В.О. Тлумачний словник економічних термінів. — Х.: Гриф, 2001. — 184 с.
2. Економічний словник-довідник / Укл. С.Мочерний. — К., 1995.
3. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. — К., 2000.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. — Львів, 1997.
5. Короткий словник економічних термінів / М. Сидоренко та ін.—Біла Церква: Мустанг, 1997. — 56 с.
6. Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери: Близько 85 тис. слів / Уклад. С. Я. Єрмоленко та ін. — К.: Довіра, 1998. — 783 с.
7. Ринкова термінологія ділової людини: Словник-довідник. — К., 1992.
8. Сліпушко О. Політичний і фінансово-економічний словник. — К., 1999.
9. Словник термінів ринкової економіки / За заг. ред. В. І. Науменка. — К., 1998.
10. *Та інші — за вибором студента.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6-7

(4 год.)

ТЕКСТ ЯК РЕЗУЛЬТАТ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОСНОВИ КУЛЬТУРИ ПИСЕМНОГО СПРИЙМАННЯ

План

1. Спілкування і текст.
2. Типи текстів.
3. Будова текстів.
4. Особливості писемних текстів. Типові помилки.
5. Вимоги до наукового тексту.
7. Мовні формули (кліше) писемного мовлення.

Теми рефератів і повідомлень

- Уживання іменників, прикметників, числівників, займенників, прислівників, дієприслівників у наукових текстах.
- Опрацювання, систематизація та моделювання матеріалу дослідження. Метамова наукової роботи.
- Методологія. Особливості застосування методів наукових досліджень.

Ключові терміни та поняття: текст, ознаки тексту, композиція, тема, рема, головна думка, заголовок, підзаголовок, план, ключові слова, розповідь, опис, роздум, підтекст, інтертекст, гіпертекст, реферат, есе, відгук, анотація, рецензія, тези.

Особливу увагу слід звернути на такі питання:

1. Що таке текст? Які ознаки висловлювання можна назвати «текстотвірними»? Котрі з цих ознак, з вашого погляду, є найважливішими?
2. Які засоби текстової зв'язності вам відомі? Наведіть приклади.
3. Що таке тематична прогресія?
4. Які типи текстів ви знаєте?
5. Чи впливає композиція тексту і його заголовки на сприйняття і розуміння повідомлення? Як?
6. За якими ознаками можна розпізнати тексти-описи, тексти-розповіді і тексти-роздуми?
7. Які тексти української культури можна назвати прецедентними?
8. Як ви гадаєте, яким суспільним нормам суперечать патогенні тексти — законодавчим чи моральним? Запропонуйте «ноу-хау» —

власні способи (нові, несподівані) нейтралізації шкідливих текстів в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1. Запишіть до термінологічного словника основні поняття і терміни:** документ, реквізит, формуляр, бланк, рубрикація тексту, абзац, кліше, поля (відступи, береги).
- 2. Опрацюйте і законспектуйте питання:** членування тексту, рубрикація, абзац; правила набору тексту; оформлення заголовків, підзаголовків, виділення окремих частин тексту, класифікація документів, реквізити.
- 3. Оформіть зразок титульної сторінки курсової або дипломної роботи,** прокоментуйте вимоги до оформлення реквізитів, що визначають авторство.
- 4. Випишіть** із підручника зі спеціальності, монографії, наукового часопису чи науково-популярної літератури **уривок тексту** (обсягом — приблизно 1 сторінка), зробіть його аналіз, використовуючи поданий нижче план і таблицю мовних засобів.

План аналізу тексту

**Точне посилання на текст, який аналізується (бібліографічні дані праці), або його ксерокопія (якщо це стаття чи уривок).*

**Жанр і тема праці.*

**На кого розрахована праця?*

**Ознаки стилю.*

**Композиція тексту (див. Таблицю 1).*

**Способи вираження наявної інформації в авторському тексті.*

**Мовні засоби(описати: терміни, позамовні засоби викладу, наукову фразеологію, цитати, посилання, синтаксичні конструкції, частини мови, слова та словосполучення, використані для поєднання частин у тексті).*

**До якого підстилю належить аналізований текст?*

5. Прочитайте статтю, підберіть до неї назву, допишіть висновок, складіть: а) складний план; б) тези; в) анотацію. Випишіть зі статті терміни, професіоналізми, номенклатурні назви (5-7 прикладів).

Світ змінюється щосекунди: чи прогресує, чи піддається суцільному регресові, але в жодному випадку не стоїть на місці і навіть потужно собі глобалізується. Як результат, на глобусі з'явилися чітко окреслені території сильних і слабких світу цього. Сильні диктують умови слабким. Держави, які перебувають на початкових етапах глобалізації, змушені приставати на пропозиції міжнародно потужних. Часто це призводить до засилля чужих культурних і економічних традицій і, що найстрашніше,—до втрати мовного імунітету.

Найбільш податливою на зарубіжні нововведення є українська економіка. Результатом цього є майже щорічне поповнення ринку професій новими, часто невідомими назвами спеціальностей. Термінологія ця інколи просто вражає, її важко знайти на сторінках енциклопедій чи навіть спеціалізованих словників. А інколи новий, чужоземного походження термін, приклеюють до старих уже добре відомих професій. І це тоді, як у Франції навіть слово комп'ютер має свою, французьку, назву... Рекламних агентів для солідності «висвятили» в менеджери, а агентів з торгівлі в дистрибутори. Таких прикладів безліч.

До речі, щодо менеджера й маркетолога. Ці два терміни досить міцно прижилися в сучасному бізнесовому просторі України, за цими спеціальностями щороку у вищих навчальних закладах здобувають освіту тисячі студентів. Популярність цих професій призвела до виникнення багатьох спеціальностей саме з використанням згаданих «модних» слів. Для прикладу, завдяки універсальності «менеджера» (з англ. управитель, завідувач) майже щороку в рубриці «на роботу потрібні» з'являються спеціальності, в назвах яких є слово «менеджер». Офіс-менеджер... HR-менеджер (ейч-ар-менеджер)... PR-менеджер (пі-ар-менеджер)... Окрім того, що назва— модна, популярна, то ще й додає солідності (адже, погодьтесь, «менеджер» звучить респектабельніше, аніж «управитель» чи «завідувач»). З означеннями PR (Public Relation) чи HR (Human Relation), навіть «офіс», як з'ясувалося, знайомий не кожен, а про перелік обов'язків представників цих так званих професій і поготів. До прикладу, офіс-менеджер у сучасному бізнесі займає нішу добре відомої всім посади секретаря і саме завдяки модним європейським тенденціям має нову

назву: напевно, працювати «офіс-менеджером» виглядає престижніше, аніж «секретаркою».

Серед інших новітніх професій з англомовними назвами — мерчандайзер, промоутер, копірайтер, іміджмейкер, логіст. Логіст, як і менеджер з персоналу, належить до найпопулярніших сьогодні професій, займається управлінням транспортними потоками тих товарів, які виробляє підприємство.

Спроба відшукати тлумачення терміну «мерчандайзер» буде вдалою, якщо використовувати економічні довідники чи довідники з маркетингу. Мерчандайзинг — комплекс заходів, які слід вжити, щоб зацікавити покупця в тій чи іншій продукції, підготовка до продажу товару в торговій сітці. Для роздрібної торгівлі — це оформлення прилавків, вітрин, розміщення товарів у торговельній залі, розповсюдження інформації про товар. У сфері виробничій — комплекс дій, потрібних при закупівлі чи продажу продукції (виставки, реклама, вдала цінова політика). Мерчандайзер, як правило, займається дослідженням ринку збуту, збирає інформацію про рівень продажу товару, визначає міру конкурентоспроможності продукції своєї фірми.

Промоутери — просувачі певного товару на ринку, а дистрибутори — це люди, які продовжують роботу промоутерів — збувають оптову продукцію.

Іміджмейкер у перекладі з англійської звучить як «той, що творить образ». Люди цієї спеціальності займаються тією ж таки рекламною діяльністю, «створять обличчя» організації чи окремої особи. Іміджмейкери виконують функції маркетологів, менеджерів, фінансових аналітиків, PR-менеджерів, навіть модельєрів і косметологів.

Копірайтер (з англ. відтворювач текстів) — людина, яка працює з текстами. Обов'язковий штатний працівник PR- чи рекламного відділу на будь-якому підприємстві.

6. Як правильно оформити бібліографію в рефераті?

7. виправіть помилки в оформленні списку літератури:

А.П.Колосюк , З комп'ютером на «ти». Тернопіль, : Джура, —2011р.

Бурячок П.Р. Нове в українському правописі. — Київ, Знання , - 2008.

Тригуба А.Р. Не хлібом єдиним . — Дивослово, № 6.2010.

І.С.Дармограй — «Крила орлиці» . — К.: Навчальна книга, 2008.

8. Скоригуйте кальковані словосполучення.

Неправильно	Правильно
Абривіатура	
Взаємовідношення	
Завідувач відділом	
Відзив на дисертацію	
Знайомство з дисертацією	
Конференція на честь річниці	
Науковий робітник	
Розмір статті	
Розповсюдження інформації	
По алфавіту	

9. Допишіть флексії до іменників чоловічого роду другої відміни однини у формі родового відмінка? Поясніть чому.

- Ректор __, інтелігент __, відсоток __, документ __, тиждень __, ступінь __, Житомир __, Луцьк __, Тернопіль __.
- Андрій __, Юрій __, Кудренко __, Мадзігон __, Вашуленко __.
- Метр __, грам __, тиждень __, вік __, рік __.
- Понеділок __, грудень __, місяць листопад __, але (процес) листопад __.
- Червінці __, мільйон __, мільярд __, долар __, цент __.
- Куб __, ромб __, радіус __, периметр __, трикутник __, паралелограм __.
- Іменник __, підмет __, числівник __, вид __, род __, синтаксис __, склад __, спосіб __).
- Іспит __, дослід __, текст __, інтелект __, критерій __, університет __, ВАК __, принцип __, рукопис __, наказ __, витяг __, бол __, успіх __, ритм __.
- Аналіз __, синтез __, фермент __, жанр __, журнал __, роман __, сюжет __.
- Дон __, Дуна __, Сахалін __, Кита __, Донбас __, Кривого Рогу __, Високого Ставу __, Далекого Бугу __.
- апарат __ (установа),
Термін (слово) — термін __, елемент __ (абстрактне),
термін — (строк) — елемент __ (конкретне),
термін __, інструмент __ (одиничне)
апарат (прилад) інструмент __ (збірне),

рахунк____ (документ)
рахунк____ (дія),

фактор____ (чинник)
фактор____ (маклер).

Запам'ятайте!

Власні назви, які вживають із паралельними закінченнями **-а і -у**, можуть набувати нових значень

Власна назва	Власна назва із закінченням -а	Власна назва із закінченням -у
Абакан	Абакана (місто)	Абакану (річка)
Алжир	Алжира (місто)	Алжиру (країна)
Бар	Бара (місто)	Бару (річка)
Вашингтон	Вашингтона (місто)	Вашингтону (штат)
Лейпциг	Лейпцига (місто)	Лейпцигу (округ)
Люксембург	Люксембурга (місто)	Люксембургу (країна)
Рим	Рима (місто)	Риму (держава)

10. Провідмініяйте складні слова — назви населених пунктів
Кам'янець-Подільський _____

Корсунь-Шевченківський _____

Могилів-Подільський _____

Новоград-Волинський _____

Переяслав-Хмельницький _____

11. Скоригуйте кальковані прикметники відповідно до норм.

Неправильно	Правильно
Високоосвідчений	
Вживання у більш вужчому значенні	

Сприйнятний	
Таке припущення — вірогідне	
Учбовий заклад	
Учений ступінь	

11. Запишіть відповідь на питання «О котрій годині засідання Вченої ради?»

Доповніть: *«Пленарне засідання триватиме _____ ранку до _____ дня».*
 Запишіть словом: *«Обговорення триватиме (1,5) _____ години».*

12. Скоригуйте словосполучення відповідно до норм СУЛМ

Неправильно	Правильно
Більше ста опитаних	
Підвищується у два рази	
У 20 столітті	
Одна третина учнів	
Півтора мільйони гривнів	
У тисячу дев'ятисот шестидесятому році	
Двохрічна перерва	
Тривав протягом кількох днів	
З других лабораторій	
Ні одного разу їх науковий керівник	
Моє особисте враження	
Виявили свої здібності	
Ні в якому разі	
Однією і тією ж мовою	

Запам'ятайте!

Щодо займенників *їх* і *їхній* український письменник Борис Антоненко-Давидович зауважує, що займенник *їх* звичайно є родовим або знахідним відмінком множини від займенника вони.

Він трапляється іноді й у функції присвійного займенника, тотожного до займенника їхній. Щоб уникнути зайвого паралелізму, який створює плутанину, в усному і писемному мовленні варто використовувати присвійний займенник їхній.

13. Розкрийте дужки. Виберіть потрібне закінчення. Обґрунтуйте правильність вашого вибору. Числа запишіть словами.

У 2 раз (а,у,и) більше, ніж 2007 року; попереднього раз (а,у,и); помилка минулого раз (а,у,и) повторюється; зменшити в 7,8 раз (а,у,и); скоротити в 4,7 раз (а,у,и); це в 2,5 раз (а,у,и) більше, ніж очікувалося; цього раз (а,у,и); підвищити в 10,5 раз (а,у,и); щораз (а,у,и) голосніше; збільшити збут у 8,3 раз (а,у,и); одного раз (а,у,и) в Карпатах; того раз (а,у,и) ми відвідали краєзнавчий музей; у два раз (а, и); наступного раз (а, у); у 7,8 раз (а, и); у три з половиною раз (а, и); у чотири раз (а, и); минулого раз (а, у); у шість з половиною раз (и, ів); у 2,3 раз (а, и); у три раз (а, и); цього раз (а, у); у 8,4 раз (а, и); у чотири з половиною раз (а, и); в одинадцять з половиною раз (и, ів); у 5,9 раз (а, и); щораз (а, у); у 9,6 раз (а, и); жодного раз (а, у); у 3,5 раз (а, и).

14. Перебудуйте конструкції з дієсловами пасивного стану на активні дієслівні конструкції.

1. Цей «Збірник текстів для переказів із творчими завданнями» пропонується лінгвістами для письмового випускного екзамену з української мови на атестат про середню освіту (3 рецензії).

2. До деяких текстів філологами подаються варіанти таких завдань, серед яких є можливість вибрати (3 рецензії).

3. Пропонований збірник укладається мовознавцями за тематичним принципом.

4. У цих матеріалах записуються учнями слова і вирази до первинного тексту.

5. Від класу до класу творчі завдання укладаються вчителями.

6. Авторами використовуються різноманітні виражальні прийоми у текстах.

7. Після первинного прослуховування тексту вчителем даються поради учням.

8. Глибокий підтекст не сприймається студентами зразу і потребує значної уваги (З автореферату).

9. Визначаються основні математичні співвідношення, за допомогою яких оптимізуються параметри технічних систем (З автореферату).

15. Відредагуйте подані речення.

Зразок: При досліджуванні цього питання вони забули найголовніше.

Досліджуючи (коли досліджували) це питання, вони забули найголовніше.

1. Гра переноситься із-за погодних обставин.

2. Ви повинні діяти згідно розпорядження керівництва.

3. Обов'язково ознайомтеся з інструкцією по техніці безпеки.

4. Відповідно наказу аудиторська фірма перевірила звітність банку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Проблеми перекладу і редагування наукових текстів

ПЛАН

1. Суть і види перекладу.
2. Особливості технічного перекладу.
3. Автоматичний (комп'ютерний) переклад.

РЕФЕРАТИ

- Засоби автоматичного перекладу.
- Система перекладу PROMT.
- Програма Language Master.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Доберіть тексти (2-3) з наукових джерел російською мовою та перекладіть їх українською мовою.
2. Поясніть, як використовуються синоніми під час перекладу.
3. Вкажіть, які помилки у змісті й будові висловлювань найчастіше трапляються.
4. Проаналізуйте особливості редагування наукового тексту.
5. Які типові помилки є під час перекладу наукових текстів українською?

МОВНИЙ ТРЕНІНГ

1. Перекладіть поданий текст українською мовою. Які труднощі виникли під час цього завдання.

В теории колебаний методы синхронизации генераторов электрических колебаний разделяются на две группы: захватывание частоты колебаний генератора и параметрическая синхронизация. В телевизионной технике захватывание частоты автогенератора и параметрическая синхронизация получили соответственно названия непосредственной и инерционной синхронизации.

При непосредственной синхронизации импульс воздействует на автогенератор, непосредственно навязывая ему вынужденные колебания с определенными частотой и фазой. Наиболее просто непосредственная синхронизация реализуется при использовании в качестве задающих генераторов мультивибраторов, блокинг-генераторов и других релаксационных генераторов.

Непосредственная синхронизация в реализации проще инерционной. Однако в телевидении она используется редко.

Вспомним, что по линии связи между ТВ центром и приемником, если не учитывать звукового сопровождения, передаются два сигнала: сигнал изображения и сигналы синхронизации разверток ТВ приемника (З підручника).

2. Подані речення перекладіть українською мовою.

Сформулюйте принципову відмінність вираження звертань в обох мовах.

1. Уважаемый директор, выражаем Вам свою благодарность за помощь!
2. Я не согласен с Вами, Василий Николаевич.
3. Спасибо тебе за письмо, дорогой друг.
4. Господин профессор, Ваша лекция чрезвычайно интересна.
5. Господин Президент! Искренне рад приветствовать Вас, весь украинский народ с Днем Независимости!

3. Перекладіть українською мовою подані речення. Підберіть українські відповідники до підкреслених сполучників російської мови.

1. Словосложение является одним из производительных способов образования слов, однако его использование в разные периоды имеет своеобразные черты (Зі статті).
2. Интересно, что такое параллельное употребление фиксируют не только терминологические словари 20-30-х гг., но и некоторые современные (З автореферату).
3. В силу того что у Советского Союза не было опыта и не было необходимых количеств ядерного оружия, Соединенные Штаты продолжали наращивать свой ядерный арсенал (З підручника).
4. Несмотря на то, что «Причинная механіка» была признана научным сообществом ошибочной, ряд современных исследователей (признанных псевдоучёными), в частности [Г. И. Шипов](#), широко используют её для своих теорий (З енциклопедії).
5. Германская таможня выдвинула три предложения с тем, чтобы помочь китайской стороне усовершенствовать порядок экспорта и импорта (З газети).

6. С тех пор как социологи заболели теорией
информационного общества, прошло уже несколько
десятилетий (3 газеты).

4. Перекладіть українською мовою російські словосполучення.

Російська мова	Українська мова
принять во внимание	
принять к сведению	
согласно приказу	
на протяжении дня	
читать на украинском языке	
обучаться на родном языке	
при жизни	
в двух шагах	
в семь часов	
в рассрочку	
в защиту	
в адрес	
в его пользу	
положить в карман	
вовлекать в работу	
поступать в институт	
войти в комнату	
не по силам	
пришлось по вкусу	
прийти по делу	
по заказу	
по просьбе	
по требованию	
по собственному желанию	
работать по схеме	
по последней моде	
по поручению	
по моим сведениям	
по закону	
по собственной воле	
послать по почте	
на следующий день	

5. Перекладіть українською мовою російські словосполучення з прийменником К.

Російські словосполучення	Українські словосполучення
Подойти к столу;	
варенье к чаю;	
одежда к празднику;	
к началу работы;	
к вашему сведению;	
прийти к заключению;	
к крайнему сожалению;	
подарок ко дню рождения;	
прийти к консенсусу;	
быть к восьми часам;	
прибегнуть к решительным мерам;	
прийти к обеду;	
к концу года;	
годный к употреблению;	
к общему удовольствию;	
лежать к востоку.	

6. Перекладіть українською мовою російські словосполучення з прийменником ПО.

Російська мова	Українська мова
Считает по пальцам;	
читает по слогам;	
ходит по комнатам;	
по доброй воле;	
консультации по пятницам;	
по обыкновению;	
смотря по погоде;	
по направлению к городу;	
я к вам по делу;	
по выходным дням;	
по собственному желанию;	
по нашим подсчётам;	
по причине чего;	
ездить по селам;	

по просьбе;	
первый по счету;	
пособие по безработице;	
по наследству;	
по моему мнению;	
по поводу чего;	
по ошибке;	
товарищ по школе;	
по отношению ко мне;	
приказ по университету.	

7. Перекладіть українською мовою подані словосполучення. Поясніть особливості вживання ступеневих форм у російській та українській мовах.

Російська мова	Українська мова
Мудрейший человек,	
самый надёжный друг,	
высочайшая цель,	
крупнейшая фирма,	
интереснейшая задача,	
прочнейший материал,	
самая смешная история,	
самый точный прибор,	
новейший метод,	
безопаснейший путь,	
новейшие технологии,	
высшее общество,	
высший свет,	
высшее образование.	

8. Перекладіть українською мовою подані речення, зважаючи на особливості використання в українській мові пасивних конструкцій.

1. Новый прибор изобретён украинскими инженерами и конструкторами.

2. Рукопись найдена в XX веке. _____

3. Нужный ответ получен на основании опытов.

4. Вопрос решён удовлетворительно для ведения практических работ.

5. В аудитории установлен порядок проведения занятий.

6. Расписание занятий составлено на первый и второй семестры включительно.

7. График практических занятий на некоторое время изменён.

8. Создан кружок знаков компьютерной техники.

9. Начинающим программистам повсюду открыт путь (Зі статті).

10. В диссертации нами рассматривается проблема соотношения сложных слов и словосочетаний (З автореферату).

9. Перекладіть словосполучення з активними і пасивними дієприкметниками українською мовою, скориставшись поданим ключем.

Самозагружающийся драйвер;
лишённые недостатков персонажи;
развивающаяся страна; излечимая болезнь;
излечённая болезнь; излечиваемая болезнь;
окружающая среда;
окружающие нас люди;
истекающий кровью;
привитые от гриппа;
кровоточащая рана;
облучённый объект;
испытывающий сильную головную боль;
испытывший сильное нервное потрясение;
начинающий автор; ведущий специалист;
пострадавший от наводнения;
облысевший;
выступающий;

легковоспламеняющиеся вещества;
 верящий в Бога;
 присутствующие;
 действующее законодательство;
 мы, нижеподписавшиеся;
 в текущем году;
 в минувшем (истекшем) году.

Ключ:

Самозавантажний драйвер; персонажі, які не мають недоліків; країна, що розвивається; виліковна хвороба; вилікувана хвороба; виліковувана хвороба; навколишнє середовище (довкілля); люди, що нас оточують; що стікає кров'ю; щеплені від грипу; кровоточива рана; опромінений об'єкт; що відчуває сильний головний біль; що зазнав сильного нервового потрясіння; автор-початківець; провідний спеціаліст (фахівець); потерпілий від повені; облісений (полісений); промовець; легкозаймисті речовини; що вірить у Бога (вірник, вірянин, вірний); присутні; чинне законодавство; ми, що нижче підписалися; у нинішньому (поточному) році; торік.

10. Підкресліть правильний варіант перекладу.

I. 1. На протяжении шести недель. На протяжении шести недель — на протяжении шести тижнів — протягом шести неділей — протягом шести тижнів.

2. Разработать следующие мероприятия. Розробити слідуєчі міроприємства — розробити слідуєчі заходи — розробити такі заходи.

3. Приложит все усилия. Докласти всі зусилля — докласти всіх зусиль — прикласти всіх зусиль — прикласти всі зусилля.

4. В результате проверки. У результаті перевірки — в результаті перевірки — внаслідок перевірки.

5. Выполнить большой объем работ. Виконати великий обсяг робіт — виконати великий об'єм робіт.

6. Отчет о ходе уборки урожая. Звіт про хід збору врожаю — звіт про хід збирання врожаю.

7. В соответствии с планом. У відповідності з планом — у відповідності до плану — відповідно з планом — відповідно до плану.

8. Представляют отчет. Представляти звіт — подавати звіт.

9. Подотчетное лицо. Підзвітне лице — підзвітна особа.

11. Дібравши потрібні прийменники, утворіть стандартні словосполучення.

Працювати ... найм; заслуговувати ... увага; взяти ... основа; взяти ... увага; мати ... увага; відповідно ... закон; згідно ... інструкція; ставити ... мета; мати ... мета; зважати ... обставини.

12. Вставте потрібні прийменники, узгодивши з ними іменники, що в дужках.

Ми підготувалися... (засідання) _____.

Я мешкаю... (адреса) _____.

Ви можете звернутися... (допомога) _____.

Треба підготувати заходи... (поліпшення умов праці) _____.

Запрошуємо Вас... (робота) _____.

Ми надіслали листа... (адреса) _____.

На підприємстві було створено комісію... (справи молоді) _____.

Я звернулася з проханням надати відпустку... (сімейні обставини) _____.

_____.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Панько Т.І. Від терміна до системи. — Львів : Світ, 1979. — 146 с.
2. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. — Львів : Світ, 1994. — С. 160—174, 195—206.
3. Карпова Л.В. Термін і художнє слово. — К.: Наук. думка, 1967. — С. 3—13.
4. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник / М.С. Зарицький.—К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка»; ТОВ «Фірма «Періодика», 2004.—128 с.
5. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення / Г. Наконечна.—Львів : Кальварія, 1999.—316 с.
6. Мурашко Л.В. З історії формування української військової термінології // Мовознавство. — 1997. — № 4,5. — С. 49—52.
7. Соколова С.О. До питання про формування української аспектологічної термінології // Мовознавство. — 1993. — № 1. — С. 33—35.
8. Кочан І.М. Слова з міжнародними терміноелементами в сучасній українській літературній мові // Мовознавство. — 1998. — № 6. — С. 62—67.

Додаткова:

1. *Бондарчук Л.М.* Українська мова в інформаційних системах: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л.М. Бондарчук — К. : КНЕУ, 2006. — 140 с.
2. *Волкотруб Г.* Практична стилістика української мови: навчальний посібник. — 2-ге вид., випр. і доп. / Г. Волкотруб. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 256 с.
3. *Глущик С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В.* Сучасні ділові папери: навч. посібник для вищих та сер. спец. навч. закладів. — 4-те вид., перероблене і доп. / С.В. Глущик, О.В. Дияк, С.В. Шевчук. — К. : А.С.К., 2005. — 400 с.
4. *Гриценко Т.* Українська мова та культура мовлення. / Т. Гриценко. — Вінниця : Нова книга, 2003. — 472 с.

5. Гуць М.В., Олійник І.Г., Ющук І.Л. Українська мова у професійному спілкуванні: навчальний посібник / М.В. Гуць, І.Г. Олійник, І.Л. Ющук. — К. : Веб Zone, 2004. — 336 с.
6. Загнітко А.П., Данилюк І.Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування / А.П. Загнітко, І.Г. Данилюк. — Д. : БАО, 2008. — 480 с.
7. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник / М.С. Зарицький. — К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка»; ТОВ «Фірма «Періодика», 2004. — 128 с.
8. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. — К.: Укр. енцикл., 2000. — 824 с. // <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

1. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посіб. / О.М. Семенов — К. : ВЦ Академія, 2010. — 216 с.
2. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: навчальний посібник. — 2-ге вид., випр. і доп. / Г. Волкотруб. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 256 с.
3. Гуць М.В., Олійник І.Г., Ющук І.Л. Українська мова у професійному спілкуванні: навчальний посібник / М.В. Гуць, І.Г. Олійник, І.Л. Ющук. — К. : Веб Zone, 2004. — 336 с.
4. Загнітко А.П., Данилюк І.Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування / А.П. Загнітко, І.Г. Данилюк. — Д. : БАО, 2008. — 480 с.
5. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник / О. Пономарів. — 3-тє вид, перероб. і доповн. — Т. : Навчальна книга-Богдан, 2000. — 248 с.
6. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. — К.: Укр. енцикл., 2000. — 824 с. // <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

Мовні ресурси в Інтернеті:

- Лінгвістичний портал // <http://www.mova.info/>
- Словники // <http://www.mova.info/links.aspx?l1=184>
- Блог «Українська мова»
// <https://twitter.com/#!/ukrayinskamova>

<http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>

<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОПРАЦЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ НАУКОВОГО ДЖЕРЕЛА

АНОТАЦІЯ - коротка стисла характеристика змісту книги, статті тощо.

Елементами анотації можуть бути:

- основна тема, проблема, мета роботи;
- результати роботи;
- що нового подає анотований науковий текст порівняно з іншими, спорідненими за тематикою чи цільовим призначенням;
- відомості про автора первинного наукового тексту;
- вказівки на належність автора до певної країни (або тексти науковців, перекладені з іноземних мов);
- підтвердження переваг анотованої праці, запозичені з інших документів;
- дані про зміну заголовку, авторського колективу, року видання (при перевиданні);
- рік, яким розпочинається випуск багатотомного видання.

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПРИПИС ДО АНОТУВАННЯ НАУКОВОГО ДЖЕРЕЛА

1. Ознайомтеся з вихідними даними наукового джерела (назва, жанр наукової продукції, автор, рік і місце видання, структура, обсяг, ілюстрації тощо).
2. Прочитайте текст, усвідомлюючи його загальний зміст. Визначте логічний суб'єкт (те, про що розповідається в тексті) і логічний предикат (те, що про це говориться).

3. З'ясуйте актуальність і адресат джерела (статті, книги тощо).

4. Проаналізуйте структуру тексту (книги), визначивши вступну, основну та заключну частини.

5. Визначте головну інформацію основної частини тексту, відповівши для цього на такі питання:

- Які проблеми висвітлюються?
- Що констатує автор?
- Як розглядаються і розв'язуються поставлені проблеми?
- Яких висновків доходить автор?

6. Оформіть письмово текст анотації, використовуючи необхідні лексико-граматичні конструкції.

7. Здійсніть самоконтроль виконаної роботи.

8. Відредагуйте текст анотації, зіставивши його з науковим джерелом і перевіривши за правописними нормами. Зверніть увагу на обсяг анотації (не більше 8% тексту-джерела), її структурну організацію і логіко-граматичні зв'язки між реченнями та їх частинами.

Примітка. Найпоширенішою є така модель довідково-рекомендаційної анотації наукового джерела:

1. Вступна частина: вихідні дані джерела (назва, жанр, автор, місце і рік видання, структура, обсяг, ілюстрації).

2. Основна частина: перелік основних проблем та/або висновків тексту-джерела (можна за розділами, главами, параграфами).

3. Заключна частина: актуальність і адресат джерела.

Пам'ятайте! Показниками рівня анотації є:

- *якість і точність інформації про періоджерело;*
- *логічне її оформлення;*
- *відповідність чинним мовним нормам;*
- *обмежений обсяг.*

ЗРАЗОК:

Назаревич Л. Т. Вивчення української мови як іноземної: прийоми та методи ейдетики / Л. Т. Назаревич. – Науковий вісник ТНПУ. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – С. 3-15.

У статті порушено питання, пов'язані з проблемою мовної адаптації студентів зарубіжних країн. Акцентовано на ейдетиці як способів подачі навчального матеріалу під час вивчення української мови іноземцями. Розглянуто основний принципи ейдетики — наочність, а також деякі методи: ланцюжковий, піктографічний, фонетичних асоціацій, парадоксальних вербальних перетворень, що базуються на розвитку образного мислення та є інструментом швидкого й ефективного засвоєння нового матеріалу.

Розраховано на викладачів-мовників.

Ключові слова: *ейдетика, наочність, образність, асоціація, метод.*

Ознайомтесь уважно з мовними/мовленнєвими стандартами-кліше для наукового реферування. Визначте з-поміж них спільні для анотації та реферату і выпишіть кліше, актуальні в обраній вами спеціальності.

1. Вступна частина реферату:

Робота присвячена (присвячений) актуальній проблемі...

Книга є викладом (описом, аналізом, оглядом...) (чого?)...

є результатом (чого?)...

є узагальненням (чого?)...

містить (що?)...

складається з (чого?)...

висвітлює (що?)...

2. Основна частина реферату:

Аналізується / Аналізуються

актуальна (нова, важлива...) проблема

система (чого?)...

сутність та форми (чого?)...

роль (чого в чому?)...

структура та зміст (чого?)...

різні точки зору (на що?)...

результати (чого?)...

(які?) ... протиріччя (в чому?)...

механізми (чого?)... природа (чого?)...

(яка?)... природа...

коло проблем (чого?)...

Наводиться / Наводяться

(яка?)... теорія...

загальна характеристика (чого?)...

результати (чого?)...

вагомий статистичний матеріал стосовно (чого?)...

аналіз (чого?)...

(які?)... відомості... відомості (про що?)...

дані (про що?)...

характеристики (чого?)...

(яка?)... класифікація...

класифікація (чого?)...

типологія (чого?)...

дефініція (чого?)...

тлумачення (чого?)...

Викладається / Викладаються

концепція (чого?)...

проблеми (чого?)...
 загальні норми (чого?)...
 підходи до розв'язання (чого?)...
 суть (чого?)...
 принципи (чого?)...
 правила (чого?)...
 погляди (на що? кого?)...

Досліджується / Досліджуються
 аргументи на користь (чого?)...
 контраргументи...
 тези доповіді (чого?)...
 (яка?)... проблема...
 проблема (чого?)...
 низка (яких?) проблем...
 процес (чого?)...
 (який?)... процес...
 (які?)... функції...
 зміст і форми (чого?)...
 такі проблеми, як...
 застосування (чого в чому?)...
 зрушення (в чому?)...
 форми і методи (чого?)...
 (які?)... питання...
 (які?)... категорії...
 (яка?)... парадигма...
 стан (чого?)...

Обґрунтовується/ Обґрунтовуються
 (яка?)... теорія... теза (про що?)...
 погляди науковців (на що? стосовно чого?)...
 (яка?)... доктрина...
 точка зору практиків (на що?)...
 (яка?)... концепція...
 (яка?) ... позиція законодавця...
 позиція законодавця (на що? стосовно чого?)...
 перспективи (чого?)...
 авторське розуміння (чого?)...
 система (чого?)...
 шляхи розв'язання (чого?)...

Узагальнюється
 (який?)... досвід...

РЕЦЕНЗІЯ — це письмовий аналіз джерела з метою визначити актуальність, новизну, теоретичне значення, практичну цінність і достовірність вирішення поставлених у ньому проблем. Залежно від призначення виділяють такі типи рецензії: з о в н і ш н і, які розраховані на масового читача, та в н у т р і ш н і — розраховані на обмежене коло реципієнтів. Рецензію характеризують як поліфункціональний жанр, що поєднує функції інформації, впливу, переконання, аналізу, та стилістично гібридний — поєднує елементи як публіцистичного стилю, так і наукового.

Рецензія передбачає аналіз та оцінку певного твору (наукової праці), критичний розбір, рекомендацію до захисту чи друку, проведення наукового обговорення й діалогу.

Рецензією вважається відгук наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів, провідної установи під час захисту кваліфікаційної роботи, кандидатської та докторської дисертацій.

Основні елементи рецензії: 1) об'єкт і предмет аналізу; 2) актуальність теми; 3) короткий зміст; 4) формулювання основної тези; 5) загальна оцінка; 6) недоліки, прорахунки; 7) висновки.

Об'єктом оцінювання слугують насамперед: повнота, глибина, усебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем; коректність аргументації та системи доказів; достовірність результатів;

Змістові складові рецензії	Типові мовні формули
Об'єкт аналізу	Рукопис книги, стаття в журналі, кандидатська дисертація, автореферат, магістерська робота дипломна робота тощо (праця автора, рецензована робота...)
Актуальність теми	Актуальність теми зумовлена потребою у вивченні/дослідженні... Дослідження присвячене актуальній темі... Автор розглядає важливі питання сучасності...
Структура роботи	Дослідження складається зі вступу, ... розділів, висновків, ... додатків тощо (вказується загальна кількість сторінок, позицій у списку використаних джерел, наявність ілюстрацій, таблиць, графіків) На початку дослідження (статті, монографії, дисертації) автор указує на... Автор аналізує наявні джерела з цієї проблеми... Дослідник розглядає питання... Автор (учений, науковець) доводить, що... Аргументовано стверджується думка, що...
Формулювання основної тези	Основна проблема дослідження полягає у... У статті на перше місце висувається питання про...
Загальна оцінка:	Робота вирізняється ... значним фактичним матеріалом, ... оригінальним під ходом до аналізу та вирішення поставлених

позитивна	<p>завдань, ... високою інформативністю</p> <p>Автор доводить (підтверджує) свою думку значним ілюстративним (статистичним, експериментальним) матеріалом...</p> <p>Автор справедливо (слухно) зазначає, ... аргументовано обґрунтовує, ... чітко визначає, детально аналізує, ретельно розглядає, уважно простежує, доказово критикує...</p> <p>Як переконливо доводить автор, не всі попередні ідеї витримали випробування часом...</p> <p>Автор уважно аналізує погляди опонентів...</p> <p>Ідея автора ... досить продуктивна (плідна, оригінальна, новаторська)...</p> <p>Праця важлива нестандартними підходами до вирішення...</p> <p>Думка автора ... (про що?) видається перспективною</p> <p>Важко не погодитися з...</p> <p>Думки (положення) автора про ... сформульовані чітко (доказово, переконливо)</p> <p>Висновки автора достовірні й результативні. Вони ґрунтуються на аналізі значного фактичного (ілюстративного) матеріалу...</p> <p>Безперечною заслугою автора варто вважати новий підхід до вирішення... запропоновану класифікацію... способи узагальнення... певні уточнення існуючих понять...</p>
Загальна оцінка: неоднозначна	<p>Варто відзначити певні дискусійні моменти...</p> <p>Така постановка питання не є однозначною</p> <p>Однак, цікаві думки не підкріплені фактами... роздуми автора здаються декларативними... все ж робота заслуговує позитивної оцінки.</p> <p>Автор доволі цікаво проаналізував сучасний стан проблеми.</p> <p>Водночас, на нашу думку, аналіз міг бути глибшим і змістовнішим</p> <p>Справедливо вказуючи на... автор помилково вважає, що...</p> <p>Деякі положення автора залишаються бездоказовими, зокрема й такі...</p> <p>У роботі (статті, дослідженні, монографії тощо) відчутно не вистачає ілюстративного та фактичного матеріалу. Тому висновки автора здаються дещо некоректними</p> <p>На підтвердження цієї тези автор наводить кілька аргументів (прикладів, даних), які не завжди переконливі</p> <p>Незважаючи на дискусійність (неоднозначність) основної концепції (положень, висновків, рекомендацій) цієї праці, варто відзначити її актуальність для...</p>
Недоліки, вади, помилки	<p>Сумнів викликає доцільність (коректність, продуктивність) такого підходу...</p> <p>Серед недоліків дослідження — надмірна (невиправдана) категоричність висновків автора</p> <p>Суттєвий (серйозний) недолік роботи полягає у... (непереконливості доказів, спрощеному підході до... відсутності чіткої характеристики... відсутності критичної оцінки...</p> <p>До прорахунків роботи належать...</p> <p>Методично робота побудована нераціонально, варто б скоротити...</p> <p>Поза розглядом дослідження залишилися питання...</p>

	<p>Автор не розглянув питання, що безпосередньо стосуються теми дослідження</p> <p>Зазначені недоліки мають суто локальний (рекомендаційний) характер і не впливають на остаточні результати дослідження.</p> <p>Вказані зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи.</p>
<i>Висновки</i>	<p>Загалом це цікава, ґрунтовна й корисна робота, що має незаперечне практичне й теоретичне значення</p> <p>Таким чином, розглянуте дослідження заслуговує позитивної (високої) оцінки Робота відповідає усім вимогам, може бути оцінена позитивно, а її автор заслуговує на присудження ... (наукового ступеня...)</p>

РЕЦЕНЗІЯ

на рукопис навчального-методичної розробки
 «Практичні завдання з української мови як іноземної для студентів II курсу» / Л.Т. Назаревич – Тернопіль: Видавництво ТНТУ, 2016. — 104 с.,
 яку підготувала Назаревич Леся Тарасівна,
 к. філол. н., доц. кафедри української та іноземних мов

«Практичні завдання з української мови як іноземної для студентів II курсу» є методичною працею, призначеною для підготовки студентів-іноземців II курсу, котрі опанували пропедевтичний курс української мови й мають початковий рівень україномовної свідомості. Навчально-методична розробка призначена для роботи на практичних заняттях із української мови як іноземної. Граматичні завдання у формі тестів та різнотипних вправ допоможуть закріпити та повторити вивчений матеріал (відмінок іменників та прикметників, дієвідмінювання, узгодження іменників із іншими частинами мови, поєднання словосполучень у речення). Робота над оповіданнями Василя Сухомлинського сприятиме розвитку зв'язного мовлення, формулюванню власних висловлювань відповідно до норм українського комунікативного етикету. Художні тексти формуватимуть розуміння соціокультурних реалій сучасної України в умовах навчання, праці, міжособистісних та ділових взаємин.

Методичну працю укладено відповідно до єдиної типової програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України. «Практичні завдання з української мови як іноземної для студентів II курсу» покликані реалізувати сучасні академічні цілі мовної освіти.

Пропоновані вправи та завдання містять дидактично вмотивований практичний матеріал із фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії, морфеміки і словотвору, лексикології, морфології, синтаксису, пунктуації, стилістики і культури мовлення. Вправи та завдання мають різний характер складності і враховують вікову та соціокультурну специфіку адресата, спонукаючи студентів-іноземців до рефлексивного, самостійного підходу до навчання, вироблення й обґрунтування власних суджень та оцінок, збагачення світогляду.

Рекомендую навчально-методичну розробку «Практичні завдання з української мови як іноземної для студентів II курсу» / Л.Т. Назаревич – Тернопіль: Видавництво ТНТУ, 2016. — 104 с., яку підготувала Назаревич Леся Тарасівна, к. філол. н., доц. кафедри української та іноземних мов до друку та використання в навчальному процесі ТНТУ.

Рецензент —

доктор філологічних наук, професор

кафедри теорії літератури

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Л. Б. Жук

ВІДГУК — стисла форма письмової оцінки виконаної роботи (курсової, бакалаврської, магістерської кваліфікаційних робіт, кандидатського чи докторського дослідження). Особливість відгуку, як правило, наукового керівника чи консультанта, полягає в підтвердженні готовності виконаної роботи до захисту, зосередженні уваги на найважливіших моментах та якості дослідження. Обсяг відгуку невеликий — 1-3 сторінки.

Відгук
на автореферат дисертації
Мучки Мирослави Зіновіївни

«Рецепція творчості Ганріха фон Кляйста
в літературному процесі України ХІХ – ХХ століть» на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство

В українському літературознавстві з'явилася ще одна цікава розвідка: «Рецепція творчості Ганріха фон Кляйста в літературному процесі України ХІХ – ХХ століть» Мучки М.З. Дисертантка, усвідомлюючи потребу часу, поставила перед собою складне завдання – посприяти входженню спадщини Кляйста, філософський струмінь творчості якого є своєрідним містком між минулим та сьогоденням, в український історико-культурний простір.

Автореферат засвідчує, що молодий науковець не просто зіставляє та аналізує рецепцію романтика в німецькій, російській та українській літературах, а й робить спробу досягнути філософсько-психологічне підґрунтя творчості письменника, осмислює її естетичні аспекти.

Дисертаційне дослідження виграло завдяки тому, що авторка залучила маловідомі критичні переклади, рукописні матеріали, які в силу різних обставин досі були неопубліковані. З цього приводу дисертантка висловила власні розмірковування та врахувала думку авторитетних науковців. На окрему відзнаку заслуговує потужна теоретико-методологічна база, де значне місце відведено літературно-критичній діяльності І.Франка, М.Євшана, В.Заїкина, О.Гриця, К.Забирала та ін. Окрім того М.Мучка вперше здійснила аналіз усіх на сьогодні відомих україномовних перекладів, що дозволило їй цілісно осмислити творчий доробок Г.Ф.Кляйста, еволюцію вітчизняного перекладознавства і причини тривалого неприйняття митця у радянському суспільстві. Про вміння Мучки Мирослави виходити у різні площини дослідження свідчить застосування багатьох методів. Плюсом є й те, що Мирослава Зіновіївна

представила сучасне, зокрема власне прочитання художніх текстів митця, не вириваючи особистість письменника з історичного контексту.

Попри всі вказані позитиви та сильні сторони дослідження окремі твердження дисертантки викликають застереження:

- 1) «Навпаки, стиль німецького майстра пера, хоча і складний, відзначається об'єктивністю, ясністю та прозорістю викладу» (с. 5);
- 2) «Критичні напрацювання І.Франка як фундатора наукової рецепції творчості німецького митця у вітчизняному літературознавстві відзначаються об'єктивністю, проникливістю та новизною» (с. 6).

Про яку об'єктивність може йти мова? Та чи можна говорити про об'єктивність оцінок творчості, а тим більше про стиль, який (за словами авторки) відзначається об'єктивністю?

Вважаю, що цікаво було би простежити взаємозв'язок романтизму із філософією екзистенціалізму в українському та німецькому літературознавстві, адже Кляйст був чи не першим, хто виявив особливий інтерес до загадкових глибин внутрішнього світу людини, до трагізму її буття.

Загалом же дослідження створює позитивне враження, має важливе теоретичне і практичне значення.

Виходячи з вищесказаного, дисертація Мучки Мирослави Зіновіївни «Рецепція творчості Ганріха фон Кляйста в літературному процесі України XIX – XX століть» написана на високому науковому рівні та відповідає вимогам ВАК України до такого типу робіт, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство.

Кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та іноземних мов

Тернопільського національного

технічного університету імені Івана Пулюя

Л. Т. Назаревич

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПРИПИС ДО СКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ (МОНОЛОГУ)

1. З'ясуйте мету і завдання свого монологу з урахуванням складу слухацької аудиторії.
2. Уточніть його тему та визначте її змістові межі.
3. Доберіть і ретельно опрацюйте наукову літературу різними видами читання (оглядовим, пошуковим, суцільним).
4. Складіть деталізований план доповіді (монологу).
5. Визначте проблеми дискусійного характеру та принципи їх презентації.
6. Доберіть фактичний матеріал (у т.ч. можливі таблиці, діаграми, графіки, схеми тощо) до кожного пункту розробленого плану.
7. Спрогнозуйте можливі запитання слухачів і підготуйтеся до їх висвітлення під час доповіді чи обговорення.
8. Лаконічно й однозначно та відповідно до мети доповіді сформулюйте висновки.
9. Продумайте оригінальну (наприклад, несподівану для слухачів інформацію, що може здивувати їх) вступну частину доповіді.
10. Визначте місця для риторичних і проблемних запитань, логічних пауз тощо.
11. Оформіть у письмовому вигляді матеріали доповіді.
12. Перевірте матеріали доповіді на відповідність основним вимогам: логіці викладу, точності інформації, чинним мовним/мовленнєвим нормам.
13. Виголосіть, не спираючись на текст, окрім плану і цитат, доповідь вдома перед уявними (в цьому разі запишіть монолог на відеомагнітофон або диктофон) чи реальними слухачами.
14. Здійсніть самоконтроль виконаної роботи при огляді відеокасети.
15. Відредагуйте (у разі потреби) текст підготовленої доповіді.

ІСПИТ: ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ

1. Комунікативні основи професійного спілкування. Закони спілкування.
2. Українська мова як основа державної мовної політики і мова професійного спілкування.
3. Місце української мови серед мов світу. Походження української мови.
4. Мова і нація. Поняття «національна мова».
5. Лінгвоцид як свідоме нищення мови. Форми лінгвоциду.
6. Правовий статус української мови. Мовне законодавство в Україні (Закон про мови в УРСР, Конституція тощо).
7. Поняття «державна мова», «офіційна мова».
8. Мовна політика. Поняття «римський стиль».
9. Досвід країн світу в розв'язанні мовних проблем. Мовна ситуація в Україні XXI століття (див. <http://tyzhden.ua/Infographic/36119/17/#gallery2>).
10. Поняття «літературна мова». Періодизація історії української літературної мови. Найвизначніші пам'ятки української літературної мови.
11. Поняття «норми літературної мови». Типи мовних норм.
12. Порухення мовних норм: мовні ігри в рекламі.
13. Орфоепічні та акцентуаційні норми в професійному спілкуванні.
14. Орфографічні норми в професійному спілкуванні.
15. Лексичні норми в професійному спілкуванні.
16. Морфологічні норми в професійному спілкуванні.
17. Синтаксичні норми в професійному спілкуванні.
18. Пунктуаційні норми в професійному спілкуванні.
19. Стилiстичні норми української мови.
20. Поняття «культура мови і мовлення».
21. Види мовленнєвої діяльності: говоріння, письмо, слухання, читання.
22. Невербальні засоби ділового спілкування.
23. Мовний стиль. Стилi української літературної мови. Стилi мовлення і стилi спілкування.
24. Офіційно-діловий стиль: особливості й різновиди.

25. Документи, їхнє призначення і класифікація.
26. Основні реквізити документа, вимоги до їхнього оформлення.
27. Поняття про формуляр і бланк документів.
28. Правила написання тексту ділових паперів.
29. Стандартизація тексту документа.
30. Документи з високим і низьким рівнем стандартизації тексту.
31. Види документів за ступенем гласності.
32. Документи щодо особового складу (автобіографія, резюме, характеристика, заява).
33. Інформаційні документи (діловий лист, оголошення (організаційне і рекламне), візитівка).
34. Обліково-фінансові документи (доручення, акт, розписка).
35. Складноскорочені слова (абревіатури), графічні скорочення в професійних текстах.
36. Загальні вимоги до мови документа.
37. Традиції та етикет службових документів.
38. Особливості і жанри наукового стилю, їхнє призначення.
39. Види конспекту та правила конспектування.
40. Анотування та реферування літератури.
41. Головні відмінності в складанні плану й тез.
42. Правила оформлення студентських наукових праць (стаття, курсова і дипломна роботи).
43. Лексичний склад української мови. Класифікація лексики.
44. Запозичені слова в українській мові та ставлення до запозичень.
45. Фразеологічні звороти в професійному спілкуванні.
46. Роль термінології в професійному спілкуванні. Термінологія економічної діяльності.
47. Термін та його ознаки. Термінологія як система.
48. Способи творення термінів.
49. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькогалузева термінологія. Професіоналізми і номенклатурні назви.
50. Кодифікація і стандартизація термінів. Алгоритм укладання термінологічного стандарту.

51. Професіоналізми й номенклатурні назви.
52. Загальнонаукова, міжгалузева й вузькоспеціальна термінологія.
53. Словник. Різновиди сучасних словників. Фахові словники.
54. Бібліографічний опис джерел різних видів. Правила укладання бібліографічних списків.
55. Правила оформлення цитат. Види посилань у тексті.
56. Види усного професійного мовлення: перемовини, телефонна розмова, бесіда, нарада.
57. Жанри публічних виступів. Підготовка до публічного мовлення.
58. Етика усного професійного спілкування. Мистецтво сперечання.
59. Суть і види перекладу.
60. Особливості технічного перекладу.
61. Автоматизований (комп'ютерний) переклад.
62. Науковий стиль сучасної української літературної мови
63. Властивості та структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів.
64. Науковий стиль. Метатекстові оператори наукового стилю.
65. Культура читання наукового тексту
66. Мовна культура наукового тексту
67. Редагування наукового тексту
68. Спілкування і текст.
69. Типи текстів. Будова текстів. Особливості писемних текстів.
70. Мовні формули (кліше) писемного мовлення.

ТАБЛИЦЯ ОЦІНЮВАННЯ

Модуль 1								Модуль 2								Підсум- ковий кон- троль	Семестровий результат		
31 бал								44 бали								75 балів	100 балів		
№1	№2	№3	№4	ІНДЗ	Розповідь про себе у наук. ст.	Тези	Тести (модульний контроль)	№5	№6	№7	№8	Словник термінів	Реферат	Рецензія	Відгук			Зошит (конспект)	Тести
-	26.	26.	26.	76.	36.	5 б.	106.	26.	26.	26.	-	56.	56.	56.	36.			106.	106.

